

נחמד למקרא

לעילוי נשמת
האישה הצדקנית
מרת עליזה בת מול טוב ע"ה
למשפחת מלכא

פנינים מתוך הספר 'נחמד למקרא' העתיד לצאת לאור בעז"ה | פרשת לך לך

מבעי לך למיחב אגרא למחזי אפי מלכא, דאמר רבי יוחנן, לעולם ישתדל אדם לרוץ לקראת מלכי ישראל, ולא לקראת מלכי ישראל בלבד, אלא אפילו לקראת מלכי עכו"ם, שאם יזכה יבחיץ בין מלכי ישראל למלכי עכו"ם.

מבואר, שאדם שרואה פני מלך אפילו ממלכי עכו"ם צריך לשלם, וא"כ אברהם היה צריך לשלם לפרעה מלך מצרים על שראה פניו, אך פרעה לא לקח ממנו כלום, וזוהי ההטבה שהיטיב עימו פרעה, ולא שנתן לו דבר מה, ולכך לא נאמר "ויתן לו", אלא "ויהי לו", שנשאר לאברהם כל מה שהיה לו בתחילה קודם שראה פני פרעה, ולא הוצרך להחסיר ממנו על ראיית פני פרעה.

ספס

והנה, עה"פ (להלן יג, א) "ויעל אברם ממצרים הוא ואשתו וכל אשר לו", כתב הרמב"ן (שם), "להודיע שלא גזלו ממנו דבר מכל המתנות הגדולות שנתנו לו, בעבור שרה שתהיה למלך, ולא אמרו רמיתנו ומתנה בטעות היא, וזה מעשה נס". ולפי הנתבאר, א"ש איך אברהם עצמו לא חשש לגזול, הרי המתנות ניתנו לו על דעת שהיא אחותו, ועל דעת שתהיה לפרעה. דבאמת לא קיבל מפרעה כלום, וההטבה היא רק מה שלא לקח ממנו, וא"כ אין שום חשש לגזול.

אכן, מדברי הרמב"ן מוכח שקיבל מתנות, וכפשטות שיטת רש"י, וכפי שיבואר להלן. ולפ"ו צריך להבין, איך לא חשש אברהם לגזול. וראיתי שמביאים בשם הגר"ח קנייבסקי שליט"א, דהוי בכלל טעות עכו"ם דמותרת (ב"ק קיג:), ואדרבה אם אברהם יחזיר לו, יעבור על "לא תחנם".

ספס

אולם, ברש"י א"א לבאר שהצאן והבקר וכו' היה של אברהם, וההטבה היא מה שפרעה לא לקח ממנו. דהא מפשטות לשון רש"י "נתן לו מתנות", משמע, שנתן לו דבר מה - מתנות. ועוד, דרש"י להלן (יג, ג) כתב "דבר אחר, בחזרתו פרע הקפותיו", ואי נימא דהיה לו צאן ובקר וכו', אמאי לא שילם בהם על אכסניותיו.

ויש לבאר, דהנה להלן (יג, ב) נאמר "ואברם כבד מאד במקנה בכסף ובוזהב", בשלמא "מקנה" מצינו בקרא הכא "ויהי לו צאן ובקר" וכו', אולם כסף וזהב לא מוזכר בקרא, ונראה דזוהי ההטבה שהיטיב עמו פרעה [מלבד הצאן והבקר] שנתן לו כסף וזהב, ובוזה נתקיימה הבטחת הקב"ה (פסוק ב) "ואברכך", ופרש"י "בממון". ואפשר, דזה גופיה הוקשה לרש"י (כאן) מהיכן היה לאברהם "כסף וזהב", הא לא מצינו בקרא אלא "צאן ובקר" וכו', לזה הוסיף ופירש "נתן לו מתנות", והיינו מתנות של כסף וזהב.

ומה רש"י סתם דבריו "נתן לו מתנות", ולא פירש להדיא שנתן לו כסף וזהב, משום דדבר זה ילפינן מפשטיה דקרא "ואברם כבד מאד במקנה בכסף ובוזהב", דהיכן מצינו "כסף וזהב", אלא ודאי מהטבת פרעה וכנ"ל, ודבר שנלמד מפשטיה דקרא, רש"י לא רואה צורך לפרשו להדיא.

"ויהי כאשר הקריב לבוא מצרימה ויאמר אל שרי אשתו הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את" (יב, יא)

"הנה נא ידעתי. מדרש אגדה (תנחומא ה) עד עכשיו לא הכיר זה מתוך [מרוצ] לניעות שצשניהם [שצניניהם], ועכשיו ע"י מעשה הכיר זה. דבר אחר, מנהג העולם שצ"י טורח הדרך אלם מתבזה וזאת עמדה ביפיה (צ"ר מ, ז). ופשוטו של מקרא, הנה נא הגיעה שעה שיש ללואג על יפך, ידעתי זה ימים רבים כי יפת מראה את, ועכשיו אנו צאים ביו אנשים שחורים ומכוערים, אחיהם של כושים ולא הורגלו באשה יפה, ודומה לו הנה נא חלני סורו נא" (להלן יט, ז).

יש לדקדק, מדוע הוסיף הכתוב - כי "אשה" יפת מראה את, הא לכאורה סגי לומר "כי יפת מראה את".

ויש לבאר, עפ"מ כ"רש"י (כאן) בפירושו השני "מנהג העולם שצ"י טורח הדרך אדם מתבזה וזאת עמדה ביפיה". ולכאורה, אשה שקשה עליה ביותר טורח הדרך כ"ש שתתבזה עי"ו, ואפ"ה עמדה שרה אמנו ביופייה. וזהו שמדגיש אברהם - כי "אשה" יפת מראה את, שאפילו שאת "אשה", שצ"י טורח הדרך היית צריכה להתבזות יותר, עדיין "יפת מראה את".

"ולאברם היטיב בעבורה ויהי לו צאן ובקר וזמרים ועבדים ושפוזות ואתנת וגמלים" (יב, טז)

"ולאברם היטיב. פרעה צעורה [נתן לו מתנות]".

בפשטות, מה שפרעה היטיב לאברהם, הוא מה שנאמר "ויהי לו צאן ובקר" וכו'. אך צ"ב, דא"כ היה צריך הכתוב לומר "ויתן לו" וכו', וכמו שנאמר אצל אבימלך (כ, יד) "ויקח אבימלך צאן ובקר ועבדים ושפוזות ויתן לאברהם", ומהו שנאמר "ויהי לו", דמשמע שכבר היה לו צאן ובקר וכו', ולא נתן לו מזה פרעה כלום.

וכן מהגירסא ברש"י "נתן לו מתנות" [והוא מפרש"י (פסוק יג) "למען ייטב לי בעבורך, יתנו לי מתנות"], יש משמעות, דאין זה ה"צאן ובקר" וכו' המוזכרים בכתוב, אלא מתנות אחרות, וצ"ב.

והנה, בתרגום "יונתן בן עוזיאל" (כאן) כתב, "ולאברם אוטב פרעה בגינה והווי לה מדילה עאן" וכו'. וביאר ב"פירוש יונתן", שהוקשה לו קושיא דלעיל, אמאי נאמר "ויהי לו" ולא "ויתן לו", לזה פירש שהיה לו כבר משלו גם כן, וההטבה היא מה שפרעה לא הרגו ולקחו ממנו, עיי"ש.

ובעיי"ז יש לבאר, עפ"מ דאיתא בברכות (ט:): כל הסומך גאולה לתפילה אינו ניוזק כל היום כולו. ופריך רבי זירא, דהוא סמך וניזוק, שהוצרך להביא הדסים לבית המלך. ומשני, התם נמי

”ותאמר שרי אל אברם הנה נא עזרני ה' מלדת בא נא אל שפוזתי אולי אבנה ממנה וישמע אברם לקול שרי” (ט"ז, יב)

”לקול שרי. לרוח הקודש שכה” (צ"ר מה, ז).

יש לעיין, מה הכריחו לרש"י לפרש - "לרוח הקודש שבה", ולמה לא פירש כפשוטו. וכמש"כ ה"ספורנו" (כאן) "נטה לבבו שיהיה דעתה אמיתי לפיכך קיבל דבריה, לא להתענג במשגל האשה".

ובפשטות, משום דכתיב "לקול שרי" ולא כתיב "לשרי". וכ"כ השפת"ח (אות ה), דמשמע לקול הבא לשרי והיינו רוח הקודש, עיי"ש. עי' עוד, ברש"י להלן (כא, יב) ובשפת"ח (שם, אות י).

⚡

ובאופן אחר יש לומר, דהנה רש"י להלן (פסוק ג) מביא, שאדם שנשא אישה י' שנים ולא ילדה, חייב לישא אישה אחרת. וידוע הוא, שאברהם אבינו קיים את כל התורה כולה עוד קודם שניתנה (יומא כח:). וא"כ היה קשה לרש"י, איך שייך לומר שאברהם לקח את הגר בגלל שרה, הרי זה דין תורה, ומחמת שהתורה מצווה זאת עשה כן. לזה פירש "לרוח הקודש שבה", דאברהם שמע לציווי התורה שבא ע"י רוח הקודש לשרה.

⚡

עוד יש לומר, דהנה עה"פ להלן (כה, א) "ויסוף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה", פרש"י "זו הגר". והקשה ה"דעת זקנים מבעלי התוספות" (שם), הלא ישראל אסור במצריית, דכתיב (דברים כג, ט) "בנים אשר יולדו להם דור שלישי", הא דור שני לא יבוא, והגר הרי היתה בת פרעה (רש"י פסוק א). ותירץ בתירוצו השני, עפ"מ דאיתא ב"בראשית רבה" (סא, ד) שעל פי הדיבור עשה, עיי"ש. ואפשר, דאף לרש"י הוקשה כן, איך נשא אברהם את הגר שהיתה מצרית שניה, לזה פירש "וישמע אברם לקול שרי, לרוח הקודש שבה", שאברהם אבינו עשה כן ע"פ רוח הקודש.

”וברכתי אתה וגם נתתי ממנה לך בן וברכתיה והיתה לגוים מלכי עמים ממנה יהיו” (יז, ט"ז)

”וצרכתי אתה. ומה היא הצרכה, שחזרה לנערותה, שנאמר (להלן יח, יב) היתה לי עלנה” (צ"ר מה, ז).

מבואר, דע"י הברכה של "וברכתי אותה", שחזרה לנערותה, יתקיים "וגם נתתי ממנה לך בן". וצ"ע, דהא כתיב לעיל (יא, ל) "ותהי שרי עקרה אין לה ולד", ודרשו חז"ל (יבמות סד): ששרה אמנו איילונית היתה, ואפילו בית ולד אין לה. עוד דרשו (שם) אברהם ושרה טומטומין היו ונקרעו, עיי"ש. וא"כ מה מהני האי ברכה שחזרה לנערותה, הא אכתי אין לה בית ולד.

עוד יש להעיר, כיון שהברכה היא שיהיה לו ממנה בן, אמאי נאמר "וגם", הא זה גופיה הברכה, והו"ל למימר "וברכתי אתה ונתתי ממנה לך בן".

שו"ר שנתקשה בזה ה"אור החיים" (להלן כא, ב) עה"פ "ותהר ותלד שרה" וכו', שכתב וז"ל: "אמר ותהר, יתבאר על דרך אומרם ז"ל (ב"ר נג, ה) בית מטרון לא היה לה, לזה מודיע כי היה נס גם בהריון". וכן נראה בכוונת תרגום "יונתן בן עוזיאל" (כאן). "ואברך יתה בגופה ואף אתן מנה לך בר". ואולי, יש לדחוק זאת בכוונת רש"י (שם, פסוק א), "וה' פקד את שרה כאשר אמר, בהריון". שהיה נס אף בהריון שנעשה לה בית ולד. ולפ"ז, צריך להוסיף ברש"י (כאן) "שחזרה לנערותה ונעשה לה בית ולד". ודוחק קצת, דרש"י לא נקט אלא "שחזרה לנערותה", וצ"ב.

”וינגע ה' את פרעה נגעים גדולים ואת ביתו על דבר שרי אשת אברם” (יב, יז)

”וינגע ה' וגו'. צמכת ראתן לקה שהתשמיש קשה לו”.

יש להקשות, הא בקרא כתיב "נגעים גדולים", בלשון רבים, ומהו שכתב רש"י "במכת ראתן לקה" וכו', דמשמע נגע אחד בלבד.

ויש ליישב, עפמש"כ ה"ספורנו" (כאן) שרק פרעה לבדו לקה בנגעים גדולים, אבל בני ביתו לא לקו אלא בסתם נגעים. וכן יש לדייק, מלשון רש"י שכתב "לקה" בלשון יחיד, ולא כתב "לקו" בלשון רבים. לפ"ז י"ל, דבסתם נגעים לקה פרעה יחד עם כולם, אלא שנוסף בו גם מכת ראתן שהתשמיש קשה לו, וא"ש דכתיב "נגעים גדולים", בלשון רבים.

עוד יש ליישב, עפמש"כ רש"י (כאן) "על דבר שרי, על פי דבורה, אומרת למלאך ה' והוא מכה". נמצא, דפרעה נענש בשני דברים, במכת ראתן, ובהכאת המלאך, לכך נאמר "נגעים גדולים", בלשון רבים. וכע"ז מצוינו גבי מכת בכורות שקראה הכתוב - "נגע", שנאמר (שמות יא, א) "עוד נגע אחד אביא על פרעה" וכו'.

”וינגע ה' את פרעה נגעים גדולים ואת ביתו על דבר שרי אשת אברם” (יב, יז)

”על דבר שרי. על פי דיבורה, אומרת למלאך ה' והוא מכה”.

בפשטות, מה דכתיב "על דבר שרי", היינו בעבור שרי, וכמש"כ הרמב"ן (כאן) "כי בעבור החמס שעשה לשרה גם לאברהם" וכו'. וכן נראה, בכוונת תרגום "אונקלוס" (כאן) "על עיסק שרי".

אולם, רש"י פירש "על פי דיבורה" וכו'. ונראה, דהוקשה לו דאם כוונת הכתוב "בעבור", אמאי נאמר לשון דיבור, הו"ל למימר "על מעשה שרי" וכדו', לזה פירש "על פי דיבורה, אומרת למלאך ה' והוא מכה".

ויש להעיר, דהא "על דבר שרי", קאי אדלעיל "וינגע ה' את פרעה נגעים גדולים", והיינו שהנגעים הגדולים היו על פי דיבורה של שרה, וא"כ מהו שכתב רש"י "אומרת למלאך ה' והוא מכה", דמשמע דהוא דבר חדש - הכאה, ולא הנגעים הגדולים המוזכרים בריש קרא.

”ויעל אברם ממצרים הוא ואשתו וכל אשר לו ולוט עמו הנגבה” (יג, א)

יש להעיר, דהנה בתחילה כשיצאו מחרן, מוזכר לוט שהולך עם אברהם, שנאמר (יב, ד-ה) "וילך אברם כאשר דבר אליו ה' וילך אתו לוט", ויקח אברם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו ואת כל רכושם" וכו', ואילו כאן לאחר שעלו ממצרים, מוזכר לוט לבסוף, אף לאחר רכושו של אברהם.

ואפשר אולי לומר, דהנה כשנפרד לוט מאברהם בחר לו לוט את סדום, ופרש"י (יג, י) "על שהיו שטופי זימה בחר לו לוט בשכונתם", הרי שלוט היה נגוע בעריות, וכן מבואר ברש"י להלן (יט, לג) עה"פ "ולא ידע בשכבה ובקומה", שכתב וז"ל: "כל מי שהוא להוט אחר בולמוס של עריות, לסוף מאכילים אותו מבשרו". עוד מצוינו, שהיו המצרים שטופים בזימה, כדפרש"י לעיל (יב, יט) דמשו"ה אמר פרעה לאברהם "קח ולך", לא כאבימלך שאמר לו "הנה ארצי לפניך".

לפ"ז יתכן לומר, דלוט שהיה נגוע בעריות, קשתה עליו הפרידה מארץ מצרים השטופה בעריות, לכן לא יצא אלא לבסוף.